

Наталія Вітушко,

завіддiлу технологiй електронної обробки iнформацiї СIAЗ НБУВ

ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ФОРМУВАННЯ СУЧАСНОГО БIБЛIОТЕЧНОГО IНФОРМАЦIЙНО-АНАЛIТИЧНОГО ПРОДУКТУ: РЕГIОНАЛЬНИЙ IНТЕРНЕТ-АСПЕКТ

У публiкацiї аналізується особливостi такої складової джерельної бази формування сучасного бiблiотечного iнформацiйно-аналiтичного продукту, як регiональнi iнтернет-видання, роль бiблiотечних закладiв у вирiшеннi проблеми введення регiональних iнформацiйних ресурсiв у аналітичний обiг (на базі практики СIAЗ НБУВ), роль iнтелектуального права в цьому процесі.

Ключові слова: регiональнi iнтернет-видання, iнформацiйний простiр, бiблiотека, бiблiотечний iнформацiйно-аналiтичний продукт, авторське право, Служба iнформацiйно-аналiтичного забезпечення органiв державної влади (СIAЗ) НБУВ.

Процес створення нацiональних iнформацiйних ресурсiв сьогоднi вагомий фактор економiчного та соцiального розвитку не лише краiни, а й окремих регiонiв та мiст. Від того як відбувається збирання, зберiгання та поширення iнформацiї залежить ефективнiсть життєдiяльностi суспiльства, яке, на думку дослiдникiв, дедалi бiльше усвідомлює необхiднiсть iснування соцiальних iнформацiйних центрiв для концентрування, структурування і пiдготовки до використання iнформацiї [4].

На тлi таких тенденцiй функцiї бiблiотеки дещо змiнюються, а бi-блiотечне iнформацiйно-аналiтичне виробництво набуває нових рис. Зокрема, Iнтернет спричинив появу потужних конкурентiв в iнформацiйному середовищi, в якому працює бiблiотека, що зорiєнтувало бiблiотечне виробництво на створення максимально комфортного iнформацiйного середовища для користувача, відкрило широкi можливостi для створення нових iнформацiйних продуктiв і послуг.

Становлення галузi бiблiотечної iнформацiйно-аналiтичної дiяльностi нерозривно пов'язане з дослiдницькою роботою таких науковцiв, як Р. Н. Такер, Г. Т. Артамонов, Р. С. Гiляревський, В. М. Глушков, Я. Л. Шрайберг та iн. Вирiшенню завдання визначення концептуальної специфiки бiблiотечно-iнформацiйного виробництва присвяченi працi В. М. Горowego, I. О. Давидової, якi сприяли розвитку системного

підходу до аналізу бібліотечних інформаційних процесів з метою забезпечення їхнього раціонального управління. Разом з тим проблема джерельної бази бібліотечно-інформаційного виробництва, зокрема регіонального сектору, системи електронних засобів масової інформації, вивчена поки що недостатньо.

Служба інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади (СІАЗ) НБУВ (далі – Служба) використовує в роботі велику джерельну базу, значну частину якої становлять регіональні веб-ресурси (у 2011 р. – 307 одиниць). Спеціалісти Служби створили карту діючих джерел електронної інформації на території кожної з областей України, що дало змогу значно збагатити продукцію СІАЗ місцевими інформаційними матеріалами, домогтися більшої точності, достовірності оглядових матеріалів. У списку: офіційні сайти обласних, районних, місцевих органів влади, громадських та партійних організацій, ТРК, електронні версії місцевих газет, регіональні портали, сайти новин. Методичний відбір та обробка їх контенту дає оперативне уявлення про різні аспекти життя регіонів.

На сьогодні в роботі СІАЗ можна виділити кілька основних напрямів діяльності з використанням регіональних електронних ресурсів: моніторинг суспільно значущих тем з подальшим створенням на базі зібраної інформації оглядових інформаційних продуктів, написання аналітичних робіт, створення вузькотематичних баз.

Ще 10 років тому регіональний сегмент Укрнету був представлений досить слабо, значна кількість регіональних сайтів (за винятком електронних версій друкованих газет) в основному відігравали роль візитівок, забезпечуючи доступ користувачам лише до інформації, що презентує певну місцевість, з додаванням невеликої кількості новин. Сьогодні ситуація змінилась: веб-сайти (кількість яких значно збільшилась) стали для багатьох регіонів потужним маркетинговим інструментом, розширивши обсяги інформації про регіони для користувачів.

Необхідно зазначити, що в інформаційному полі українських регіонів Інтернет відіграє не таку велику роль, як друковані ЗМІ, проте кількість користувачів мережі там поступово зростає, що демонструє не лише процес інтернетизації периферії, а й збільшення споживачів інтернет-послуг, що мають чітку територіальну прив'язку до місцевості.

Це приводить до поступового формування ринків регіональних інтернет-ЗМІ, кожен з яких має власну організаційну структуру у вигляді регіональних порталів, інформаційних агентств, регіональних банерних мереж, що поєднують місцеві сайти. Контент значної кількості цих ресурсів складається із суто регіональної інформації, дає

змогу аналітику побачити події та процеси крізь призму оцінок місцевої влади, журналістів, політиків та громадських діячів. Така інформація не тільки відображає окремі події, але й створює цілісну картину політичного, економічного та соціального розвитку регіону. Усе це робить місцеві електронні ресурси цінними джерелами для інформаційно-аналітичної роботи.

Разом з тим практика роботи СІАЗ дала змогу виявити в організації роботи цього сегменту веб-ресурсів певні недоліки та сформулювати низку загальних користувачьких вимог, кінцевою метою яких є не критика заради критики, а підвищення їх якісного рівня, а отже, й рейтингу у світовому інформаційному просторі. Серед цих вимог: необхідність надання переваги змісту¹ над дизайном, підвищення рівня зручності останнього, більшої інформативності, простоти навігації, чіткої ієрархії структури сторінок, стабільності та оперативності оновлення інформації, застосування інтелектуального права для розширення власної аудиторії. Розглянемо ці вимоги більш докладно.

Перше – дизайн. Огляд регіональних інтернет-ресурсів демонструє приклади всіх рівнів дизайнерської майстерності. Але значну їхню кількість об'єднує низька якість графічного змісту². На тему кольору фону веб-сторінок, розміру та кольору шрифтів, зручного розташування рубрик, доцільності використання великої кількості банерів існує численна професійна література. Разом з тим складається враження, що автори сайтів часто не враховують напрацювання світових дизайнерів, ілюструючи висловлення авторитетного американського психолога Абрахама Маслоу про креативність, що втрачається під впливом зовнішнього середовища.

Друге – контент. Популярності будь-яких веб-ресурсів сприяє їх стабільне та оперативне інформаційне наповнення. Це – одна зі слабких сторін багатьох регіональних електронних ЗМІ, власникам яких слід враховувати такий психологічний момент: регулярна зміна дат на календарі головної сторінки за відсутності поточної інформації ще не є доказом стабільності роботи, а повна її відсутність викликає у користувача значно менше негативних емоцій, ніж застаріла інформація без дати.

¹ Стверджуючи це автор виходить з власної практики. Серед відомих мережових фахівців єдиної позиції з цього приводу немає. Зокрема, Джим Вестергрєн успіх сайту пов'язує з Link Baiting (створенням якісного контенту), Я. Нільсен – з дотриманням вимог юзабіліті, тобто зі зручністю побудови самого сайту.

² Зауваження не стосується сайтів регіональних органів влади, дизайн яких відповідає офіційному статусу.

Якщо перше може пояснити технічними проблемами, або політикою редакції, то друге – неповагою до часу користувача.

Загалом робота онлайн-журналістів ґрунтується на постійному оновленні інформації, яка може змінюватися щогодини і навіть щохвилини. Однак для регіональних веб-ресурсів більш характерним є оперативне висвітлення не конкретних подій, а швидше конкретного періода: часто оновлення контексту відбувається зі встановленою періодичністю (щоденно, щонеділі), або в міру підготовки матеріалів. Необхідно зазначити, що це твердження стосується лише рубрик з регіональними новинами. Що ж до інформації про загальноукраїнські події, то вона оновлюється відповідно до принципів онлайн-середовища.

Третє – різноманітність. Інтернет, що сьогодні є невіддільним від розвитку журналістики, розширив можливості будь-якого ресурсу. На думку Д. Йемма (John Yemma), головного редактора американського видання *Christian Science Monitor* (CSM), онлайн-журналістика надає ЗМІ можливість використання більш різноманітних форм презентації контенту [5]. Регіональні інтернет-ресурси використовують цю можливість поки що слабо, у цьому сегменті електронних ЗМІ багато вільних ніш вузькотематичного, однопрофільного, аналітичного напрямку.

В основному за цільовим призначенням регіональні інтернет-ресурси є інформаційними або інформаційно-пізнавальними, загальносоціальної спрямованості з рекламно-інформаційними елементами, що відображають практичну діяльність різних галузей.

Обсяг інформаційної наповнюваності цих ресурсів залежить від того, чи є вони суто мережевими чи інтернет-версіями друкованих видань. У перших цей обсяг є значно більшим: періодичність відновлення мережових ЗМІ відбувається в режимі онлайн, веб-версія друкованих газет залежить від випуску номера.

У процесі роботи виявлено і слабкий гіперзв'язок між регіональними інтернет-ресурсами та сайтами офіційних регіональних органів влади, що також негативно впливає на якість контенту перших. Просування офіційних ресурсів в інформаційному середовищі є важливим завданням державної інформаційної політики. Цього вимагають сьогоднішні реалії, пов'язані з необхідністю введення в обіг суспільно значущої інформації, виконання вимог Закону України «Про інформацію» (розділ I. ст. 9. «Право на інформацію»), Закону України «Про доступ до інформації» (розділ I. ст. 2. «Мета і сфера дії Закону»). Крім того, однією з головних переваг Інтернету як рекламного майданчика є можливість фокусування інформації на конкретну цільову аудиторію. Отже, за допомогою розміщення на своїх веб-сайтах гіперпосилань на сайти

органів регіональної влади інші електронні ресурси отримують можливість розширення інформаційної присутності у світовій інформаційній мережі.

Інформативність регіональних сайтів може бути підвищена також шляхом розміщення найбільш цікавих для віртуальних відвідувачів правових актів, більш широкого висвітлення виконання різноманітних регіональних програм, звітів регіональних відомств, докладним розглядом виступів депутатів місцевих рад на сесіях тощо. При цьому акцент має бути зроблено на конкретних проблемах та шляхах їхнього вирішення в кожному регіоні, а не на виграшних, з точки зору тактики, але програшних, з точки зору стратегії, розвитку темах стосовно аварій, катаклізмів та криміналу.

Сприятиме інформативності веб-ресурсу також список гіперпосилань на найбільш змістовні в інформаційному плані джерела: сайти центральних органів державної влади, електронні аналоги відомих видань, скомпановані за темами чи проблематикою. У конкурентному середовищі Інтернет кожен веб-ресурс має бути міні-порталом, оскільки сучасна людина з метою економії часу в першу чергу шукає в мережі систематизовані знання.

Четверте – тісно пов'язана з контентом навігація веб-ресурсів, якій належить не остання роль в його популярності. Практика демонструє, що посилання на найбільш затребувані розділи краще розмістити на головній сторінці, праворуч або ліворуч, не обтяжуючи їх «плаваючими» меню. На головній же сторінці мають бути анонси найбільш важливих подій у регіоні та найцікавіших публікацій про життя регіону. Стосовно ж передруку загальноукраїнських новин, то користувач може ознайомитися з ними за допомогою переходу через гіперпосилання (про які йшлося вище) на відповідні центральні сайти. Регіональні він відвідує з метою ознайомлення з політичною, економічною та соціальною ситуацією в певній області чи районі, і якщо місцева інформація на таких ресурсах становить лише 25 % від всієї наявної, користувач шукає інші джерела і вже не повертається на малоінформативні.

Слабо представлена на означених ресурсах і пошукова функція, що штовхає відвідувача звертатись до відомих пошукових систем, які погано індексують регіональні веб-сайти³, а отже, значна частина цікавої інформації про життя певної місцевості втрачається для користувачів.

³ За відсутності достатнього фінансування не всі регіональні веб-ресурси можуть дозволити собі послуги досвідченого фахівця з питання просування ресурсу в мережі, через що мають низький рейтинг у пошукових системах.

П'яте – авторське право. У більшості регіональних видань інформація надається безкоштовно або обмежується необхідністю посилання на свій ресурс у друкованих ЗМІ або гіперпосилання в мережі, що відповідає вимогам права, зокрема, розділ I. ст. 9. «Право на інформацію» Закону «Про інформацію» і є прикладом розуміння таких особливостей поширення інформаційних потоків в Інтернеті, як:

- 1) наявність певної інформації у великій кількості джерел;
- 2) відсутність механізмів для пошуку першоджерела.

Крім того, використання новин із сайту згідно з Законом України «Про авторське право і суміжні права» не є плагіатом – ст. 21 («Вільне використання твору із зазначенням імені автора») цього документа стверджує, що без згоди автора (чи іншої особи, яка має авторське право), але з обов'язковим зазначенням імені автора і джерела запозичення, допускається використання цитат (коротких уривків) з опублікованих творів в обсязі, виправданому поставленою метою, у тому числі цитування статей з газет і журналів у формі оглядів преси, якщо воно зумовлено критичним, полемічним, науковим або інформаційним характером твору, до якого цитати включаються [1].

Разом з тим значна кількість електронних інформаційних ресурсів суворо контролює процес використання своїх матеріалів, застосовуючи різні ступені обмеження: від заборони будь-якого використання інформації до заборони використання інформації без письмового дозволу редакції або угоди.

Під час роботи з інформацією веб-ресурсів регіональних органів державної влади звертає на себе увагу факт наявності на них позначки охорони авторських прав без уточнення, що саме є її об'єктом у даному випадку – сайт, як дизайнерська робота, програми або контент. Якщо мова йде про інформаційне наповнення, то виникає запитання: чи можна вважати об'єктом інтелектуальної власності повідомлення про діяльність владних структур? Згідно із Законом України «Про інформацію» (розділ IV, ст. 43.), «кожний учасник інформаційних відносин для забезпечення його прав, свобод і законних інтересів має право на одержання інформації про діяльність органів державної влади; діяльність народних депутатів; діяльність органів місцевого і регіонального самоврядування та місцевої адміністрації...» [2]. Тому вважається доцільним розміщення на цих веб-ресурсах розширених пояснень правил користування інформацією для її споживачів.

На думку багатьох експертів, процес комерціалізації інтелектуального продукту в електронному просторі звужує його аудиторію, гальмує процес його використання, а отже, суперечить суспільним пот-

ребам, зокрема, вирішенню питання комплектування бібліотечних закладів сучасною високоякісною інформацією з джерельної бази Інтернету, використанню її для суспільно значущої інформаційно-аналітичної роботи.

Оскільки і бібліотеки, і регіональні веб-ресурси є суб'єктами-партнерами єдиного інформаційного простору, ситуація із заборонаю використання інформації викликає запитання: наскільки продумана редакційна політика таких ресурсів? Якими законодавчими актами керуються інтернет-видання, які в правовому полі поки що не мають чітко визначеного статусу, а більшість навіть не зареєстрована як ЗМІ?

Власникам інтернет-видань треба також враховувати той факт, що наявність певної інформації в Інтернеті в потенційно необмеженій кількості дещо обмежує коло її споживачів на конкретному веб-ресурсі, тому не треба обмежувати його ще більше. На відміну від читачів друкованих ЗМІ користувачі Інтернету дуже легко змінюють прихильність до певного видання за допомогою пошукових систем.

Підсумовуючи тему, треба зазначити, що без використання сервісів Інтернету сьогодні практично неможливо задовольнити інформаційні потреби користувачів у якісних бібліотечних інформаційно-аналітичних продуктах, під якими ми розуміємо систематизовані та узагальнені відомості з певної проблеми з уточненням всіх її важливих характеристик, що складаються на основі наукового аналізу відомостей, одержаних з різних джерел. У процесі виробництва таких продуктів інформаційно-аналітичні служби бібліотек використовують інтернет-ресурси регіонів України, що призводить до виникнення принципово нового методу роботи з інформацією – широкомасштабного оперативного заглиблення в її великий масив з можливістю швидкого отримання результатів пошуку. Ефективність створюваного такими службами інформаційного продукту частково залежить від якісної діяльності регіональних веб-ресурсів як суб'єктів вітчизняного інформаційного простору. Це можливо за умови врахування ними практичного досвіду своїх користувачів.

Список використаних джерел

1. Про авторське право і суміжні права : Закон України № 3792-XII від 23 грудня 1993 р. [Електронний ресурс] // Відом. Верховної Ради України. – 1994. – № 13, ст. 64 : офіц. веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://www.portal.rada.gov.ua>. – Назва з екрана.

2. Про інформацію : Закон України № 2657-XII від 2 жовтня 1992 р. [Електронний ресурс] // Відом. Верховної Ради України. – 1992. –

№ 48, ст. 650 : офіц. веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://www.portal.rada.gov.ua>. – Назва з екрана.

3. Про доступ до публічної інформації : Закон України № 2939-VI від 13 січня 2011 р. [Електронний ресурс] // Відом. Верховної Ради України. – 2011. – № 32, ст. 314 : офіц. веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://www.portal.rada.gov.ua>. – Назва з екрана.

4. *Горовий В. М.* Оновлення бібліотек як фактор підвищення ефективності інформаційних ресурсів / В. М. Горовий // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, АБУ. – Вип. 21. – К., – 2008. – 324 с.

5. *Йемма Дж.* Печатная журналистика безперспективна/ Дж. Йемма [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.mediasprut.ru/jour/theorie/yemma.shtml>. – Загл. с экрана.